

УДК 911.3: 796.5 (477)

МІСЦЕ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У КЛАСИФІКАЦІЙНІЙ СХЕМІ МАСОВИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ

М. Топорницька

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Розкрито місце фестивального туризму серед інших масових видів туризму. Охарактеризовано організаційні засади розвитку етнофестивального туризму, проведено аналіз існуючого на туристичному ринку етнофестивального продукту Львівської обл.

Ключові слова: етнічний туризм, фестиваль, етнофестивальний туризм, класифікація фестивалів, географія етнофестивалів.

Туризм займає третє місце в світі за рівнем прибутковості. Саме тому туристичній галузі відведено чільне місце і в економіці України. Ця праця присвячена аналізу місця фестивального туризму у сукупності напрямів масового туристичного руху.

Актуальність нашого дослідження полягає у вивченні фестивалів як цілісного суспільного явища, виявленні значення і впливу конкретних акцій на стан повсякденного життя. З урахуванням актуальності досліджуваної проблеми, незначної кількості досліджень з цієї тематики, а також з огляду на об'єктивну потребу у вивченні сучасного українського фестивального процесу визначено вибір теми дослідження.

Метою роботи є показ того, що етнічна самобутність етнографічних країв нашої держави може виступати ексклюзивною туристичною конкурентною перевагою, що надасть Україні змогу бути осередком розвитку етнографічного та етнофестивального туризму.

Теоретичну базу дослідження фестивального туризму становлять праці з проблем формулювання термінології, структури та функцій фестивального процесу М. Шведа, А. Бабкіна, специфічних рис культурно-пізнавального і подієвого туризму України О. Любіцевої, О. Бейдика, М. Мальської, М. Рутинського. Аналіз сучасного музичного фестивального процесу в Україні виконано в дослідженнях О. Дьячкової, О. Зінькевич, Л. Кияновської, С. Кравцової, М. Шведа та ін. [1, 2, 4 - 6, 8 - 11].

Туризм в Україні був проголошений одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки країни з того часу, як вона отримала незалежність. У непростих умовах

український туризм з року в рік працює динамічно і прибутково, нарощує обсяги виробництва товарів та послуг, підвищує якість і культуру обслуговування. Для полегшення вирішення проблем територіальної організації туризму в Україні слід ввести певну його класифікацію.

Класифікація туризму – це виділення його окремих форм і видів у залежності від основного показника критерію. Науково-теоретичне значення класифікації туризму полягає в узгодженні понять, термінів, дефініцій, якими користуються вчені різних наукових шкіл, різних країн для розробки спільної теорії туризмології [5, с. 78].

Класифікація туризму має важливе значення для його практики, оскільки дозволяє вирішувати проблеми його організації, планувати розвиток матеріальної бази, визначати попит і формувати ринок туризму, виробляти та реалізовувати туристичний продукт, відповідним чином організовувати обслуговування туристів. За формою організації виділяють чотири форми туризму:

- груповий;
- індивідуальний;
- індивідуально-груповий;
- сімейний.

Туризм можна класифікувати за такими ознаками:

- за спрямованістю туристичних потоків і масштабами територіального охоплення (в'їзний, виїзний, внутрішній);
- за охопленою територією (національний, міжнародний, у межах країни);
- способом пересування та використанням транспортних засобів (авіаційний, автомобільний, залізничний, морський, гужовий);
- терміном поїздки (тривалий, туризм вихідного дня);
- за інтенсивністю (постійний, сезонний, односезонний, двосезонний);
- демографічним і соціальним складом учасників подорожі;
- за характером організації (плановий, самостійний);
- принципами організації продажу туру та формою організації обслуговування;
- за метою подорожі (діловий, екологічний, етнічний, курортно-лікувальний, навчальний, культурно-пізнавальний, пригодницько-екстремальний, рекреаційний, релігійний, розважальний, спортивно-оздоровчий).

Останній критерій поділу туризму на види має вирішальне значення, оскільки саме мета подорожі більш за все впливає на формування туру, вибір маршруту й організацію туристичного обслуговування. Як правило, їх може бути декілька, але одна з них завжди буде головною, домінуючою, і саме вона визначатиме як вибір місця подорожі, так і характер послуг, придбаних туристом.

Як показали наші дослідження, фестивальний туризм займає вагоме місце в наведеній вище класифікації, оскільки його підгрунття можна віднайти мало не у кожному виді туризму (див. рис.).

Рис. Схема інтеграції фестивального туризму (власна розробка)

Туристичний продукт фестивального туризму доцільно розглядати в контексті поданих нижче видів туризму:

- екологічного (дія фестивалів зазвичай відбувається просто неба в різних мальовничих куточках нашої країни, у заповідниках; під час багатьох фестивалів організатори закликають до бережливого ставлення до навколишнього середовища, а на деяких навіть розпочинають дійство, апелюючи до екологічних проблем регіону, в якому даний фестиваль відбувається);
- етнографічного (надзвичайно багато туристичних фестивалів, що відбуваються на теренах України, застосовують саме етнічну складову на першому місці, фольклор, місцеві традиції та обряди, проводяться майстер – класи, на яких народні умільці навчають місцевим прикладним мистецтвам);

- курортно-лікувального (часто фестивалі відбуваються на різних курортах. В даному випадку і курортник, і активний турист отримують подвійну користь для душі і тіла);
- навчального (вище згадувалось про майстер – класи народних умільців, крім них на фестивалях існують тематичні дні, де навчають, наприклад, стрільбі з лука, скелелазінню, ленд – арту і т.д.);
- культурно-пізнавального (вище було сказано багато, хотілося б додати ще відвідування виставок, музеїв, екскурсії рідним краєм, ознайомлення зі славним минулим регіону і т.п.);
- пригодницько-екстремального (спеціалізовані фестивалі як регіонального, національного, так і міжнародного класу: велогонки, мотогонки, рафтинг, лещатарські злети та інше);
- рекреаційного (так як рекреація – це відновлення життєвих сил душі та тіла, фестивальний туризм надає так необхідний людям заряд позитиву та енергії);
- релігійного (багато фестивалів відбуваються в честь релігійних свят: “Великдень у Космачі”, “Свято Купала на Драгобраті” тощо);
- розважального (анімаційні служби фестивалів стараються настільки урізноманітнити розваги, щоб кожен учасник такого дійства віднайшов щось собі до душі, відчув неймовірні емоції та повернувся додому, переповнений враженнями);
- спортивно-оздоровчого (змагання на будь-який смак, лицарські турніри, екологічно чисті місця проведення фестивалів та недоторкана природа сприяють оздоровленню, особливо міських жителів).

Як видно із наведеної вище інтеграції фестивального туризму до різних видів масового туризму, це надзвичайно перспективний напрямок розвитку родієвого туризму, який потребує детального вивчення та удосконалення.

На основі детального аналізу багатьох фестивалів світу та України, можна скласти їх класифікацію (див. табл. 1.1.).

Для того, щоб краще зрозуміти суть фестивального туризму, доцільно ознайомитися з основними організаційними особливостями та певними специфічними характеристиками даного виду туризму.

Відпочинковий вид туризму, зосереджений у місцях проживання етнічних груп з метою пізнання їхньої культури, традицій, залучення до їхнього побуту, прийнято називати етнографічним туризмом. Етнографічні подорожі дещо споріднені з таким відомішим видом туризму як екотуризм або зелений туризм. Екотуризм – це подорожі в місця з відносно недоторканою природою, які не ведуть до порушення цілісності екосистем, з метою одержати уявлення про природні та культурно-етнографічні особливості цієї території. Йому характерні такі ознаки як стійке природо-користування, перевага природних, а не культурних об’єктів туризму, екологічна освіта туристів. Головна відмінність етнографічного туризму і екотурів полягає в обов’язковій наявності певного етносу, етнічної групи, певних етнічних ознак.

Таблиця 1.1.

Класифікація фестивалів (власна розробка)

№	Визначальна класифікаційна ознака	види фестивалів
1	За спрямуванням фестивалів	<ul style="list-style-type: none"> - етнографічні; - етнокультурні; - музичні; - екологічні (“Eco solutions”); - культурно-пізнавальні; - навчальні; - спортивні; - спортивно-культурні (“Планета Драгобрат”); - театральні; - наукові; - вуличні; - мистецькі; - пивні; - подійні (приурочені до певних подій; напр., святкування 750 річчя Львова); - релігійні (приурочені до певних релігійних подій (“Великдень у Космачі”); - історично-музичні (лицарський фестиваль історичної реконструкції “Стародавній Меджибіж”); - фестивалі різних страв та напоїв (“Берлибашський банош”, “Червене вино”); - змішані.
2	За терміном і тривалістю проведення	<ul style="list-style-type: none"> - вихідного дня (уік-енд фестивалі); - сезонні; - цілорічні.
3	За територіальною ознакою	<ul style="list-style-type: none"> - обласні; - регіональні; - національні; - міжнаціональні; - прикордонні; - міжнародні.

Ці ознаки також справедливі стосовно етнофестивального туризму. Етнофестивальний туризм – це такий вид туризму, який відповідає вимогам організації фестивального туризму, але центральною тут є етнографічна складова.

Туристична анімація фестивалів охоплює комплекс різноманітних заходів, поєднаних між собою в єдине ціле. Для неї характерні цільове спрямування, планування та реалізація заходів, чітка узгодженість в часі та насиченість програми. Найчастіше поняття туристичної анімації можна зустріти у закладах розміщення туристів, правда вона є присутньою і в інших галузях туризму. Для прикладу, візьмо один з основних видів подієвого туризму – фестивальний туризм і конкретно фестивальні програми. Це явище ще не дуже поширене, не досліджене, але можна виділити його певні аспекти і характерні ознаки.

Стосовно етнофестивального туризму, то тут існують певні вимоги до організаторів, учасників та місця проведення такого фестивалю.

Програми етнофестивального туризму, як правило, мають ширшу програму, оскільки крім самих туристичних атракцій, концертів, мистецьких заходів, організаторам слід спланувати ще й розміщення та харчування туристів, пізнавальні поїздки, відвідини етнографічних музеїв та майстер-класів.

Для того, щоб краще зрозуміти особливості менеджменту етнофестивального туризму, дослідимо його на прикладі Міжнародного фестивалю етнічної музики та лендарту “Шешори”.

Міжнародний фестиваль започатковано 2003 р. в межах загально-європейського молодіжного табору “Екотопія”. Наступного року фестиваль перетворився на самостійний екологічно-мистецький захід. До природоохоронної та музичної складових фестивалю додалася лендартівська. Крім українців, у ньому беруть участь колективи й окремі учасники з Австрії, Болгарії, Молдови, Польщі, Росії, Словаччини, Франції, Чехії. Кількість учасників фестивалю стабільно зростає.

Фестиваль “Шешори” є визначною туристично-мистецькою подією для Косівщини і з культурного, і з економічного погляду (реєстраційний збір – 50 гр. з особи, перераховують до фонду розвитку фестивалю та курортної зони “Шешори”).

Партнерами в організації фестивалю є урядові установи (Рада народних депутатів та державна адміністрація Івано-Франківської області), громадські організації та комерційні підприємства: Польський інститут у Києві, Чеський центр в Україні, Французька культурна програма в Україні, Федерація грецьких товариств України, культурно-мистецьке об’єднання “Дзига”, “Екопром” (фінансовий партнер), “Рутенія тур” (туристичний), “Тарас Бульба ентертейнмент” (музичний). Інформаційну підтримку забезпечують: радіо “Ера”, радіо “Свобода”, телерадіокомпанія “Вежа” та інші засоби масового інформування.

Головна ідея першого на терені Українських Карпат молодіжного етнофестивалю “Шешори” полягає у підтримці Гуцульського регіону з його традиціями, обрядами, музикою, природою, у допомозі місцевому населенню зберегти їх, у наданні поштовху активному розвитку зеленого туризму.

Концепційно організатори фестивалю вважають його спробою творчого й гармонійного співіснування людини зі світом, який її оточує, оскільки етнічна музика та лендарт є тими напрямками мистецтва, що побудовані саме на такому взаєморозумінні.

За задумом організаторів, на карпатському етнофестивалі повинні бути представлені:

- музика різних часів, стилів і жанрів, що має спільну рису – етнічне коріння,
- атракційні об’єкти довкілля, що привертають увагу туристів ландшафтною естетикою,
- майстер-класи з гуцульських ремесел, обрядодійств, музики і танців.

Додам, що, як на мене, однією з найважливіших фестивальних складових є самі гуцули – мешканці сіл регіону з їхнім багатим духовним і матеріальним спадком, що має виразну місцеву специфіку.

Програма типового карпатського фестивалю, як правило, побудована таким чином, що від 10-ї до 18-ї години (першого фестивального дня – від 14-ї години) працювали майстер-класи (музичного, хореографічного та іншого спрямування), створювалися твори майстрів народних ремесел, а близько 18-ї – 19-ї години починалися вечірні концерти.

Музична складова кожного фестивалю, поза всяким сумнівом, є головною. Організатори етнофестивалів у західному регіоні України, як показали наші дослідження, зазвичай розподіляють фестивальні дні між учасниками таким чином:

- 1 день – нові українські гурти, у т. ч. як маловідомі, так і вже широко відомі;
- 2-3 дні – з 10.00 до 18.00 – фольклорна сцена (народні колективи, що грають автентичну музику), а з 18.00 до 24.00 – рок чи джазова сцена (етноколективи з України та зарубіжжя).

З проаналізованого вище очевидно, що українські етнофестивали потребують кропіткого підходу до їх організації, ознайомлення з традиціями та культурою краю, вивчення етнографічних відомостей та пошуку альтернативних шляхів їх проведення.

Висновки: подальша наукова розробка організаційних засад розвитку фестивального туризму та аналіз вже існуючого на туристичному ринку етнофестивального продукту дає можливість позитивно оцінити перспективи розвитку міжнародного етнофестивального туризму в Львівському регіоні України. На підставі даних про кількість фестивалів, їх масовість та популярність серед туристів можемо стверджувати, що в ринковій ніші даного виду туризму Львівська область посіла позицію лідера серед усіх регіонів України.

1. *Басюк Д. І.* Основи туризмології : Навч. посібник / Д. І. Басюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. – 202 с.
2. *Бейдик О. О.* Рекреаційно-туристичні ресурси України : Монографія / О. О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2002. – 320 с.
3. *Зінько Ю. В.* Збереження і сталий розвиток Карпат : Навч. посібник зі сталого туризму / за ред. М. Катсакіорі, М. Алемпакі, П. Джеракіс / Ю. Зінько, М. Рутинський, П. Горішевський та ін. – К., 2009. – 60 с.
4. *Лаврук М.* Гуцули Українських Карпат : Монографія / М. Лаврук. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 286 с.
5. *Любіцева О. О.* Ринок туристичних послуг : Навч. посібник / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
6. *Мальська М. П.* Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність : Монографія / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, Н. М. Паньків. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 268 с.
7. *Паньків Н. М.* Туристичне ресурсознавство : Навч. посібник / Н. М. Паньків. – Львів: Укр. бестселер, 2011. – 238 с.

8. Правові і методологічні аспекти сільського та інших немасових видів туризму : Метод. посібник. Вид. 2. / Ю. В. Зінько, В. П. Васільєв, П. А. Горішевський, М. Й. Рутинський. – Одеса, 2009. – 82 с.
9. Римаренко Ю. І. Основи етнодержавознавства : Навч. посібник / Ю. І. Римаренко. – К.: Либідь, 1997. – 656 с.
10. Рутинський М. Й. Зелений туризм : Навч. посібник / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
11. Рутинський М. Й. Етнофестивальний туризм: теоретичні засади й етногеографічні аспекти організації // Географія та туризм: Наук. зб. / Відп. ред. Я. Б. Олійник / М. Й. Рутинський, М. Я. Топорницька. – К.: Альтерпрес, 2011. – Вип. 16. – С. 82-93.

PLACE OF FESTIVAL TOURISM IS IN CLASSIFICATION CHART OF MASS TYPES OF TOURISM

М. Topornycka

*Ivan Franko Lviv National University of Lviv,
P. Doroshenko St., 41, UA – 7900, Ukraine*

The place of festival tourism is exposed among other mass types of tourism. Organizational principles of development of ethnofestival tourism are described, the analysis of existing at the tourist market product ethnofestival of the Lviv region is conducted.

Key words: ethnic tourism, ethnofestival, ethnofestival tourism, festivals classification, geography of ethnofestival tourism.

МЕСТО ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМА В КЛАССИФИКАЦИОННОЙ СХЕМЕ МАССОВЫХ ВИДОВ ТУРИЗМА

М. Топорницкая

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. П. Дорошенко, 41, г. Львов, 79000, Украина*

Раскрыто место фестивального туризма среди других массовых видов туризма. Охарактеризованы организационные принципы развития этно-фестивального туризма, проведен анализ существующего на туристическом рынке этнофестивального продукта Львовской обл.

Ключевые слова: этнический туризм, фестиваль, этнофестивальный туризм, классификация фестивалей, география этнофестивалей.

Стаття надійшла до редколегії 02.10.2011

Прийнята до друку 17.11.2011